

ביאורים

המהר"ל ממשיך את הדיון בשאלה כיצד יצא הריבוי מאת הבורא היחיד, וכאן פותח הוא את תשובת 'מאמיני תורת משה'.

הקב"ה ברא את כל הנמצאים שיש בעולם. הוא לא ברא חומר שממנו השתלשלו כל הברואים, אלא הוא בעצמו ברא את כולם. אם-כן, מדוע יש סתירות והפכים במציאות? המהר"ל עונה תשובה עמוקה ומקורית. הקב"ה באמת ברא רק דבר אחד בעולם. הוא לא ברא כוחות וניגודים שונים, אלא מציאות אחת. אך המציאות שברא אינה יכולה להופיע בעולם באופן מושלם, כיוון שרק הבורא הוא אחדותי באופן מושלם. לכן הקב"ה ברא בעולם התחלה, ראשית, את החלק הראשון של אותה הבריאה. התחלה זו היא חלקית וחסרה. הקב"ה ברא חלק נוסף, שהוא נראה כהפוך לחלוטין ומתנגד לחלק הראשון, אך בעצם הוא משלימו. הנברא במהותו מוכרח להיות חסר, ולכן המהלך של בריאת חלק, ואח"כ בריאת השלמתו מובנה בסדר העולם.

למשל, אם אנחנו רוצים לבנות שיעון צריך להתבונן על דרך פעולתו. השיעון מורכב ממספר גלגלי שיניים שמסתובבים אחד בכיוון השונה בחברו. אך זו הדרך שהשיעון יתפקד. במבט ראשון נראה שכל חלק הוא שונה ומנוגד לשני, אך רק בפעולתם יחד יוצרים הם דבר אחד ושלם.

המהר"ל מביא כדוגמה לכך את בריאת האדם. האדם השלם מורכב מאיש ואישה, ככתוב "וַיִּצְרֶן אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם מִטֶּבַל מִן הָאָרֶץ... וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם" [בראשית ה, ב]. אך הקב"ה ברא את האיש ראשון ורק לאחר מכן ברא את האישה. במבט ראשון, נראה שהאיש והאישה אלו שני דברים שונים לגמרי. אפילו הפוכים. במבט שטחי זה נראה כריבוי. שיש כאן שני כוחות מנוגדים. מחשבה זו תוכל להביא לטעות שיש שני כוחות רוחניים שונים, שני אלים, שיצרו את האיש ואת האישה. אך זה רק במבט שטחי. מבט מעמיק מבין שהחיבור וההרמוניה בין האיש לאישה יוצרים מציאות חדשה ושלמה. למציאות זו כיוון הבורא יתברך. שניהם נוצרו על ידי אותו בורא אחדותי על מנת ליצור מציאות שלמה ומאוחדת. הריבוי הוא רק לעיני המתבונן במצב העכשווי, המפורד. אך המתבונן במבט על, יכול לראות איך כל הכוחות המנוגדים מובילים למציאות שלמה, לתיקון ולגאולת העולם. במבט זה כל הריבוי אינו סותר ומתנגש, אלא מכוון מלכתחילה כדי להפירות וליצור עולם אחד. לאחר שהמהלך הגדול יושלם במלואו גם האדם הפשוט יראה איך ש'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד'.

הרחבות

• תפקיד החסרון

פי האדם נברא וצריך אליו השלמה, היא האשה... והדברים כמו שאמרנו. המהר"ל מדמה את בריאת האישה לבריאת העולם - בשניהם נברא תחילה דבר שלם שמסוגל עוד להתרומם. העולם הולך ומתעלה, ובאדם ההתעלות באה על ידי הקשר עם האישה (עיני ביאורים). ניתן היה לחשוב כי עדיף היה לברוא עולם שלם בלי חסרונות שבו הכל רק טוב, מחדש המהר"ל שהעולם נברא חסר באופן מכוון כדי לאפשר לו להתפתח: "כי בודאי אי אפשר שלא יהיה העולם נברא חסר, מצד כי העלול (הנברא) הוא חסר" [באר הגולה עמ' קטט].

הרב קוק כותב כי העולם נמצא בתהליך תמידי של התעלות: "ולעד לא תכלה הופעת ההתעלות, ותוספות האור העדן והחיים ההולכים ומתבססים, ומתמלאים תמיד ערך יותר גדול ונשגב" [אורות הקודש ב, עמ' תקטט] הרב קוק ממשיך ומבאר שתפקיד החיסרון הוא להוות תמריץ כדי להביא אותנו להיות יותר שלמים. במקומות נוספים מבאר הרב קוק שגם תהליך הגאולה מתקדם באופן זה: "בעתותי גאולה מתגברת חוצפה. וסער מתחולל הולך וזועף, פריצים אחר פריצים יפרצו, חוצפה מחוצפה תגדל... הסופות הללו יחוללו גשמי נדבה. ערפלי חשך אלו יהיו מכשירי אורים גדולים" ו"מאפל ומחשך עיני עוררם תראינה" [ישעיה כח, יח] [אורות, עמודים קכב-קכג].

אך אנחנו המאמינים בתורת משה, אנו אומרים כי הוא יתברך ברא הכל. והקשיא, איך יבוא הריבוי מן האחד הפשוט? אנו אומרים, כי מן השם יתברך, אשר הוא אחד [ישפע ממנו דבר אחד], והוא ראשית הבריאה, ואחר כך השפע עוד על הראשית. וחלוק גדול יש, כי כאשר הראשית כבר נמצא, אז ישפע על זה עוד, שאלו השפע מאתו שני דברים כל אחד בפני עצמו, היה קשה איך ישפע מן האחד שני דברים מחלקים. אבל ישפע ממנו דבר אחד, והוא ראשית הבריאה, ואחר כך השפע על הראשית. והרי חלוק ורבי הנמצאים הם מצד המקבל, כי אף כי מן האחד לא ישפע רק אחד, מפל מקום כאשר נמצא האחד אשר הוא אחד, אז מצד המקבל אשר הוא נמצא עתה שיף תוספת, כאשר המקבל ראוי אל מה שיתוסף עליו, ולכן הכל הוא מצד המקבל. וזה כי הנברא מצד שהוא לעול, הוא חסר, וצריך השלמה. כי האדם נברא וצריך אליו השלמה, היא האשה. ודבר זה אי אפשר שיהיה נברא השלמתו עמו, ולא יהיה חסר, אם כן היה העלול שלם בעצמו, וידבר זה אי אפשר. רק שנברא חסר, והשלם על ידי דבר שהוא עזר, כי הוא חסר בעצמו כמו שראוי אל העלול. ודבר זה רמזו חכמי אמת במדרש (פרקי דר"א פרק יב) באמרם על בריאת האשה: לא טוב היות האדם לבדו (בראשית ב, יח), ופרשו זכרונם לברכה, שאם נברא אדם בלא עזר היו אומרים כי הוא אלה. והדברים כמו שאמרנו, כי העלול במה שהוא לעול יש בו חסרון, ודבר זה נתבאר בכמה מקומות, ואם לא היה האדם צריך לעזר, אם כן לא היה עליו דין לעול. ולפיכך כאשר נברא ראשונה דבר אחד, יש כאן תוספת עליו מה שהוא השלמתו, כי לא נברא דבר שלא יהיה צריך אליו השלמה, ודבר זה הוא הריבוי אשר הוא מצד המקבל.

אנו המאמינים בתורת משה אומרים, שהקב"ה הוא לבדו ברא הכל. על השאלה, כיצד יתכן שמהאחד ימצאו דברים רבים שהם הפכים זה לזה? אנו משיבים, שהקב"ה ברא דבר אחד, אשר הוא ראשית הבריאה, אולם ראשית זו חסרה, וכדי להשלימה ברא הקב"ה דבר נוסף. אם היינו אומרים שמתחילה ברא הקב"ה שני דברים נפרדים, היתה השאלה במקומה, איך יתכן שימצאו ממקור אחד שני דברים הפכיים. אולם אנו אומרים, שלאחר שנברא דבר אחד, נברא דבר נוסף להשלמתו, נמצא שהניגודים הנמצאים בעולם הם מצד הנבראים ולא מצד הבורא. ביאור הדבר, כל נברא, בעצם היותו נברא, אינו שלם אלא חסר, ובהיותו חסר הוא צריך דבר שישלים חסרונו. לא יתכן שנברא יהיה שלם, כי אם הנברא יהיה שלם הוא יהיה במדרגת הבורא, דבר שלא יתכן. לכן מאחר שכל נברא הוא חסר, צריך להיברא דבר המשלימו. דוגמא לדבר, האדם. האיש נברא תחילה חסר, והוא זקוק לדבר שישלים אותו, היא האישה. רעיון זה רמזו חכמים במדרש באמרם על בריאת האישה, לא טוב היות האדם לבדו, שאם היה נברא בלא האישה היו אומרים שהוא אלוה. כוונתם כמו שאמרנו, אם האדם אינו צריך השלמה הוא שלם, והשלם במדרגת הבורא. אבל כל נברא בעצם היותו נברא הוא חסר, ודבר זה בארנו בכמה מקומות. לכן כאשר נברא הדבר שהוא ההתחלה, נוקקה תחילה זו להשלמה, ומכאן הריבוי בעולם, אף שיש בהם דברים הפכיים זה לזה, והכל מצד הנבראים.

